

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

287

Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza Teoria i praktyka

Redaktor naukowy

Edward Nowak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Comp-rajt
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-349-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana
Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Anna Balicka: Zewnętrzne źródła informacji o czynnikach sukcesu w branży motoryzacyjnej	9
Piotr Bednarek: Wpływ kultury narodowej na systemy budżetowania w przedsiębiorstwach	25
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Wpływ Solvency II na koszty zakładów ubezpieczeń	38
Michał Dyk: Wdrażanie systemów informatycznych rachunkowości zarządczej przy użyciu metodyki AADII	47
Anna Glińska: Synergia między zakładem pracy chronionej a klientem	58
Zdzisław Kes, Mariola Kotłowska: Analiza zależności stopnia znajomości MS Excel wśród studentów kierunków ekonomicznych przy wykorzystaniu badań ankietowych	69
Marcin Klinowski: Jakość wobec kosztów projektu	80
Mariola Kotłowska: Rola zrównoważonej karty dokonań w wycenie przedsiębiorstwa	89
Robert Kowalak: Koncepcja rachunku kosztów w zakładzie gospodarowania odpadami	102
Marcin Kowalewski: Adaptacja zrównoważonej karty wyników do specyfiki sektora publicznego – przypadek Kanadyjskiej Komisji Turystyki .	112
Wojciech Dawid Krzeszowski: Pojęcie „zorganizowanej części przedsiębiorstwa” w prawie podatkowym	123
Maria Nieplowicz: Funkcjonowanie zrównoważonej karty wyników w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego	131
Bartłomiej Nita: Sprawozdawczość wewnętrzna w procesie zarządzania ryzykiem	140
Edward Nowak: Decyzyjna przydatność informacji prezentowanych w zestawieniu zmian w kapitale własnym	152
Piotr Oleksyk: Zagrożenia wiarygodności pomiaru efektywności w procedurze budżetowania zadaniowego	164
Michał Poszwa: Moment uznania kosztów w rachunku wyniku podatkowego .	173
Małgorzata Wasilewska: Porównanie wartości kapitału intelektualnego przedsiębiorstw notowanych na warszawskiej GPW – ujęcie sektorowe	183

Summaries

Anna Balicka: External sources of information about success factors in the automotive industry	24
Piotr Bednarek: Impact of national culture on budgeting systems in companies – literature review	37
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Influence of Solvency II on costs in insurance companies	46
Michał Dyk: Implementation of IT management accounting systems with the use of AADII methodology	57
Anna Glińska: Synergy between a sheltered workshop and a client	68
Zdzisław Kes, Mariola Kotłowska: Dependency analysis of MS Excel level knowledge among students of economic studies using questionnaire survey	79
Marcin Klinowski: Quality towards project costs	88
Mariola Kotłowska: Role of the Balanced Scorecard to measure corporate value	101
Robert Kowalak: Cost accounting for the waste disposal plants	111
Marcin Kowalewski: The Balanced Scorecard adaptation to public sector organization. The case of Canadian Tourism Commission	122
Wojciech Dawid Krzeszowski: The concept of “an organised part of an enterprise” in the tax law	130
Maria Nieplowicz: Functioning of the Balanced Scorecard for Mazowieckie Voivodship Marshal’s Office	139
Bartłomiej Nita: Internal reporting in the process of risk management	151
Edward Nowak: Statement of changes in equity and its utility for decision-making purposes	163
Piotr Oleksyk: Threats of reliability of measurement of efficiency in performance-based budgeting procedure	172
Michał Poszwa: Moment of recognition of expenses in the tax result bill	182
Małgorzata Wasilewska: Comparison of value of Intellectual Capital of Polish joint stock companies	191

Edward Nowak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

DECYZYJNA PRZYDATNOŚĆ INFORMACJI PREZENTOWANYCH W ZESTAWIENIU ZMIAN W KAPITALE WŁASNYM

Streszczenie: Kapitał własny służy finansowaniu zasobów majątkowych niezbędnych do rozpoczęcia i prowadzenia działalności gospodarczej oraz jest źródłem pokrycia ewentualnych strat. Informacjami na temat wielkości, struktury i zmian kapitału własnego są zainteresowani różni interesariusze jednostki gospodarczej. Podstawowym nośnikiem informacji na ten temat jest zestawienie zmian w kapitale własnym, będące rozwinięciem pozycji kapitału własnego wykazywanego w bilansie. W artykule dokonano oceny pojemności informacyjnej tego zestawienia na tle zapotrzebowania na informacje finansowe ze strony interesariuszy jednostki. Główną uwagę zwrócono na decyzyjną przydatność informacji prezentowanych w zestawieniu zmian w kapitale własnym oraz ich wykorzystanie w ocenie działalności jednostki gospodarczej.

Słowa kluczowe: sprawozdawczość finansowa, kapitał własny, informacje finansowe, zestawienie zmian w kapitale własnym.

1. Wstęp

Kapitał własny jest jedną z podstawowych kategorii ekonomicznych związanych z określaniem sytuacji finansowej jednostki gospodarczej. Kapitał ten jest także jednym z najważniejszych składników sprawozdania finansowego. Dlatego ustalenie wielkości kapitału własnego oraz jego poszczególnych elementów składowych jest ważnym zadaniem rachunkowości jako nauki o pomiarze ekonomicznym rezultatów działalności gospodarczej. Informacje o wielkości i strukturze oraz zmianach kapitału własnego leżą u podstaw wielu decyzji ekonomicznych i zmniejszają niepewność wpływającą na nie.

Kapitał własny jest szeroką kategorią finansową, obejmującą różne podkategorie o określonej treści ekonomicznej. Składniki te w miarę upływu czasu i w rezultacie prowadzonej przez jednostkę działalności ulegają zmianom pod wpływem działania określonych czynników. To powoduje zmiany całkowitej kwoty kapitału

własnego wykazywanego w bilansie jednostki gospodarczej w ciągu roku obrotowego. Jednostki, których roczne sprawozdanie finansowe podlega obligatoryjnemu badaniu przez biegłego rewidenta, ujawniają informacje na ten temat w zestawieniu zmian w kapitale (funduszu) własnym. Zestawienie to jest uważane za ważne źródło informacji przydatnych w ocenie działalności i podejmowaniu decyzji.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie decyzyjnej przydatności zestawienia zmian w kapitale własnym, jego znaczenia jako źródła informacji dla określonych interesariuszy oraz wykorzystania prezentowanych w nim informacji w ocenie działalności jednostki gospodarczej. Cel ten został zrealizowany przez studia literaturowe oraz analizę krajowych i międzynarodowych regulacji z zakresu rachunkowości i sprawozdawczości finansowej. Ponadto analizie została poddana zawartość zestawienia zmian w kapitale własnym, sporządzonego zgodnie z polskim prawem bilansowym (Ustawą o rachunkowości) i Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej.

2. Kapitał własny jako kategoria sprawozdania finansowego

Kapitał własny jest jednym z trzech podstawowych składników, obok aktywów i zobowiązań, związanym z ustalaniem sytuacji finansowej jednostki gospodarczej. Jest on fundamentalną kategorią ekonomiczną, która została uregulowana w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) oraz w Ustawie o rachunkowości (UoR). Przy tym w regulacjach z zakresu rachunkowości, tj. w MSSF i UoR, nie ma podanej definicji kapitału własnego *explicite*. Kapitał ten został zdefiniowany w pośredni sposób, tzn. poprzez określenie metody jego obliczenia [Dobija (red.) 2010, s. 18]. Jest to tzw. rezydualna teoria kapitału własnego.

W Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej określonych przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości określa się kapitał własny jako udział w aktywach jednostki pozostający po odjęciu wszystkich jej zobowiązań [Międzynarodowe... 2011, s. A45]. Podobna definicja jest podana w Ustawie o rachunkowości: kapitał własny odpowiada wartościowo aktywom netto, tj. aktywom jednostki pomniejszonym o zobowiązania (art. 3, ust. 1, pkt 29). Przedstawione definicje wskazują zatem jednocześnie sposób ustalania wartości kapitału własnego. Punktem wyjścia do określenia tej wartości są kwoty aktywów i zobowiązań jednostki. Wartość kapitału własnego wykazywanego w sprawozdaniu finansowym zależy zatem od sposobu wyceny aktywów i zobowiązań. Głównym problemem, jaki powstaje w związku z ustaleniem wartości kapitału własnego, jest identyfikacja zobowiązań [Cebrowska 2009].

Kapitał własny jest złożoną i szeroką kategorią ekonomiczną, obejmującą szereg bardziej szczegółowych składników. Klasyfikacja tego kapitału w sprawozdaniu finansowym, zastosowana w bilansie oraz w zestawieniu zmian w kapitale własnym, odzwierciedla różne prawa określonych interesariuszy do własności jednostki

gospodarczej, otrzymywania dywidend oraz zwrotu wniesionego przez nich kapitału. Jednocześnie wskazuje ona na ograniczenia prawne i innego typu, warunkujące podział kapitału własnego lub jego wykorzystanie w inny sposób. Informacje na ten temat mogą być przydatne użytkownikom sprawozdań finansowych przy podejmowaniu przez nich odpowiednich decyzji ekonomicznych [Międzynarodowe... 2011, s. A48].

Struktura kapitału własnego i charakter jego elementów składowych zależą od takich czynników, jak forma prawnoorganizacyjna oraz specyfika działalności jednostki gospodarczej. Tworzenie określonych pozycji tego kapitału (np. kapitału zakładowego w spółkach kapitałowych) jest wymagane przez przepisy prawa. Tworzenie innych składników jest uregulowane przez statut jednostki (np. kapitał rezerwowy). Podobnie jest z wykorzystaniem (podziałem) poszczególnych składników kapitału własnego. Niemniej jednak definicje i klasyfikacje kapitału własnego określone przez normy rachunkowości (MSSF i UoR) mają zastosowanie do różnego rodzaju jednostek gospodarczych.

Wielkość i struktura kapitału własnego ulegają zmianom po wpływie różnych zdarzeń gospodarczych zachodzących w jednostce gospodarczej. Do podstawowych przyczyn tych zmian należy zaliczyć [Buk 2012]:

- wniesienie wkładów przez właścicieli,
- umorzenie kapitału własnego,
- osiągnięcie zysku netto lub poniesienie straty netto,
- aktualizacja wartości niektórych pozycji aktywów,
- zmiana przyjętych przez jednostkę zasad (polityki) rachunkowości.

Czynniki te powodują zmiany w określonych składnikach kapitału własnego między początkiem i końcem okresu sprawozdawczego, a w efekcie końcowym odzwierciedlają przyrost lub spadek wartości aktywów netto jednostki w ciągu tego okresu. Źródłem informacji na ten temat jest zestawienie zmian w kapitale własnym.

3. Zestawienie zmian w kapitale własnym jako element sprawozdania finansowego

Regulacje z zakresu rachunkowości traktują zestawienie zmian w kapitale własnym jako istotny element sprawozdania finansowego. W Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym jest uważane za równorzędny pod względem znaczenia składnik pełnego sprawozdania finansowego. W Polsce, zgodnie z Ustawą o rachunkowości, zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym mają obowiązek sporządzać te jednostki, których roczne sprawozdanie finansowe podlega obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta. Inne jednostki przedstawiają natomiast pewne informacje na temat zmian kapitału własnego w informacji dodatkowej.

Zestawienie zmian w kapitale własnym ma charakter dynamiczny, gdyż wykazuje się w nim informacje na temat zmian w kapitale własnym. W szczególności w zestawieniu tym przedstawia się dane dotyczące zmian poszczególnych składników kapitału własnego za bieżący i poprzedni rok obrotowy. Przy czym jednostka może sporządzać zestawienie zmian w kapitale własnym za inny okres sprawozdawczy niż rok obrotowy. W takiej sytuacji wykazuje się zmiany poszczególnych pozycji tego kapitału za bieżący okres sprawozdawczy i poprzedni rok obrotowy. Jednocześnie określa się tytuły (przyczyny) tych zmian.

Struktura kapitału własnego prezentowana w analizowanym zestawieniu jest taka sama jak struktura tego kapitału wykazywana w bilansie. Podstawowe elementy kapitału własnego są zatem następujące:

- 1) kapitał podstawowy,
- 2) należne wpłaty na kapitał podstawowy,
- 3) udziały (akcje) własne,
- 4) kapitał zapasowy,
- 5) kapitał z aktualizacji wyceny,
- 6) pozostałe kapitały rezerwowe,
- 7) zysk (strata) z lat ubiegłych,
- 8) wynik netto.

Oczywiście, między odpowiednimi kwotami elementów kapitału własnego wykazywanymi w zestawieniu na początek i koniec okresu oraz w bilansie w grupie kapitał (fundusz) własny za poprzedni i bieżący rok obrotowy występuje zgodność. W zestawieniu zmian w kapitale własnym wykazuje się ponadto informacje o tych pozycjach przychodów i zysków oraz kosztów i strat, które zostały odniesione bezpośrednio na kapitał własny z pominięciem rachunku zysków i strat. Zamieszcza się także informacje ukazujące stan kapitału własnego na koniec okresu, po uwzględnieniu poprawnego podziału zysku lub sposobów pokrycia straty. Specyficzne informacje ujawnione w tym zestawieniu dotyczą wpływu zmian zasad (polityki) rachunkowości na kapitał własny oraz korekt tzw. błędów podstawowych, spowodowanych zaszłością z lat ubiegłych, odnoszonych na kapitał własny.

Ogólna struktura zestawienia zmian w kapitale własnym przedstawia się następująco:

Kapitał własny na początek okresu (BO),
+/- korekta błędów podstawowych.

Ia Kapitał własny na początek okresu (BO), po korektach.

Kapitał własny na koniec okresu (BZ).

Kapitał własny po uwzględnieniu proponowanego podziału zysku (pokrycia strat).

W zestawieniu prezentuje się szczegółowe pozycje kapitału własnego wykazywane w bilansie w następującym układzie:

Kapitał na początek okresu.

Zmiany kapitału własnego:

zwiększenia (z tytułu),

zmniejszenia (tytułu),

Kapitał na koniec okresu.

Szczegółowy układ zestawienia zmian w kapitale (funduszu) własnym jest przedstawiony w Załączniku nr 1 do Ustawy o rachunkowości.

Zakres i szczegółowość informacji prezentowanych w zestawieniu zmian w kapitale własnym są znacznie większe w stosunku do tego, co jest ujawniane w bilansie. Szczególnie ważne są informacje o kierunkach (zwiększeniach i zmniejszeniach) zmian oraz o ich przyczynach, których nie znajduje się w bilansie. Informacje na temat elementów kapitału własnego wykazywane w bilansie mają bowiem charakter bardziej syntetyczny. Ponadto w zestawieniu zmian w kapitale własnym są ujawniane także takie informacje, które nie są ujawniane w bilansie, a które jednostka może, ale nie musi, ujawnić w informacji dodatkowej [Buk 2012].

Te jednostki gospodarcze, które nie mają obowiązku sporządzania zestawienia zmian w kapitale własnym, przedstawiają pewne dane na temat zmian określonych pozycji kapitału własnego w informacji dodatkowej. W dodatkowych informacjach i objaśnieniach należy wykazywać w szczególności dane dotyczące stanu na początek roku obrotowego, zwiększeń i wykorzystania oraz stanu końcowego kapitałów (funduszy) zapasowych i rezerwowych. Ponadto należy ujawniać informacje co do podziału zysku netto lub pokrycia straty za rok obrotowy. Zakres informacji, jakie powinny być ujawniane w informacji dodatkowej, jest zatem znacznie węższy niż tych, które są prezentowane w zestawieniu zmian w kapitale własnym.

4. Przydatność informacji na temat kapitału własnego dla interesariuszy jednostki gospodarczej

Użyteczność informacji prezentowanych w zestawieniu zmian w kapitale własnym zależy od stopnia, w jakim spełniają one cechy jakościowe. Cechy jakościowe informacji finansowych są wskazane w Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Cechy te określają walory większości informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych dla różnych interesariuszy jednostki gospodarczej, a zwłaszcza obecnych i potencjalnych inwestorów, pożyczkodawców i innych wierzycieli. Ci użytkownicy informacji finansowych wykorzystują je przy podejmowaniu decyzji co do jednostki gospodarczej, z którą pozostają w określonych relacjach.

Zgodnie z Założeniami koncepcyjnymi fundamentalnymi cechami jakościowymi informacji finansowych, przesadzającymi o ich użyteczności dla interesariuszy jednostki, są przydatność i wierność prezentacji. Aby uzyskać użyteczne informacje ze sprawozdań finansowych, należy zidentyfikować zjawisko, którym

wykazują zainteresowanie użytkownicy informacji finansowych. Następnie należy określić rodzaj informacji dotyczących tego zjawiska, które zostały uznane za najważniejsze dla podjęcia właściwych decyzji. Ważne jest także ustalenie, czy żądane informacje są dostępne oraz czy wiernie prezentują badane zjawisko [Międzynarodowe... 2011, s. A38-A39].

Najważniejszą cechą jakościową użytecznych informacji finansowych jest przydatność. Informację uznaje się za przydatną, jeśli może ona wpływać na zmianę decyzji podejmowanych przez użytkowników. Przydatne decyzyjnie informacje umożliwią ustalenie skutków podejmowanych decyzji oraz rozróżnienie alternatywnych wariantów działania [Nowak 2010]. Tak więc decyzyjna przydatność informacji finansowych jest zapewniona, jeśli ułatwiają one użytkownikom podejmowanie decyzji. Zdolność informacji do rozróżnienia alternatywnych wariantów decyzji oraz związek z działaniem, które mają ułatwić, są określane w Założeniach Koncepcyjnych Rady Standardów Rachunkowości Finansowej USA (*Financial Accounting Standards Board* – FASB) jako odpowiedniość informacji [SFAC1].

Informacje zawarte w zestawieniu zmian w kapitale własnym są niewątpliwie przydatne różnym użytkownikom sprawozdań finansowych, nazywanych interesariuszami jednostki gospodarczej. Interesariusze ci oczekują informacji dotyczących poziomu i struktury kapitału własnego, jego zmian i ich przyczyn. Informacje na ten temat są wykorzystywane przy podejmowaniu decyzji ekonomicznych co do jednostki gospodarczej oraz na potrzeby oceny jej dokonań. Przy czym różni interesariusze mają niekiedy odmienne zapotrzebowanie na informacje prezentowane w sprawozdaniach finansowych ogólnego przeznaczenia, w tym także w zestawieniu zmian w kapitale własnym.

Informacje dotyczące kapitału własnego i jego zmian mają szczególne znaczenie dla inwestorów jednostki gospodarczej, zarówno obecnych, jak i potencjalnych. Inwestorzy, spośród różnych grup interesariuszy jednostek, ponoszą bowiem największe ryzyko związane z ulokowaniem kapitału w danym przedsiębiorstwie. W zamian za podjęte ryzyko oczekują oni odpowiednio wysokiego zwrotu z zainwestowanego kapitału w postaci dywidend czy też wzrostu ceny rynkowej akcji lub udziałów. Ma to podstawowe znaczenie przy podejmowaniu decyzji co do zatrzymania, kupna lub sprzedaży instrumentów finansowych.

Obecni inwestorzy, którzy już ulokowali swój kapitał w danej jednostce gospodarczej, są jej właścicielami. Oczekują oni, że środki udostępnione jednostce w postaci kapitału zakładowego w spółkach kapitałowych czy też kapitału właścicieli lub wspólników w innych spółkach powinny być powiększane w trakcie ich funkcjonowania. Głównym źródłem kapitału samofinansowania jest wypracowany przez jednostkę zysk netto, który w określonym stopniu powiększa kapitały zapasowy i rezerwowy. Pewna jego część może pozostać jako niepodzielony zysk netto, stanowiąc tzw. zysk zatrzymany.

Zainteresowanie informacjami na temat kapitału własnego wykazuje także kierownictwo jednostki gospodarczej. To ono jest odpowiedzialne za ochronę powierzonych jednostce przez inwestorów środków oraz pomnażanie udostępnionego jej kapitału zakładowego (kapitału właścicieli lub wspólników). Kierownictwo i menedżerowie jednostki gospodarczej podejmują decyzje ekonomiczne ukierunkowane na osiągnięcie celów działalności jednostki. Długookresowym celem finansowym jest maksymalizacja wartości dla właścicieli, której odpowiada kapitał własny. Realizacja tego celu przyczynia się do zwiększenia bogactwa właścicieli poprzez pomnożenie pierwotnie zainwestowanego i ewentualnie dodatkowo wniesionego przez nich kapitału. Zmiany kapitału własnego odzwierciedlają skuteczność i efektywność działania kierownictwa i menedżerów oraz wywiązywanie się z obowiązków związanych z ochroną i wykorzystaniem zasobów jednostki [Międzynarodowe... 2011, s. A30].

Ważną grupą interesariuszy jednostki gospodarczej są pożyczkodawcy i kredytodawcy, a więc banki i inne instytucje. Dla tych instytucji informacje na temat kapitału własnego kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) oraz jego zmian są istotne przy podejmowaniu decyzji do udzielania mu kredytów lub pożyczek. Informacje w tym zakresie są szczególnie ważne przy ubieganiu się przez jednostkę o długoterminowe kredyty inwestycyjne czy też pożyczki długoterminowe. Przewidywania co do perspektyw rozwoju jednostki gospodarczej, przyszłych wyników finansowych i oczekiwanego wzrostu zainwestowanego kapitału mają w wypadku tych decyzji podstawowe znaczenie.

Informacje prezentowane w zestawieniu zmian w kapitale własnym są także przydatne kontrahentom jednostki, a zwłaszcza jej odbiorcom. Odbiorcy są zainteresowani stabilnością współpracy z daną jednostką, a w związku z tym jej zdolnością do kontynuowania działalności w przyszłości. Wzrost osiągniętych wyników finansowych, a tym samym i poziomu kapitału własnego jednostki gospodarczej, będzie zazwyczaj świadczył o tej stabilności i zdolności. Natomiast spadek wyników finansowych, a zwłaszcza ponoszenie strat, przyczynia się do zmniejszenia kapitału własnego. Taka tendencja w dłuższym okresie stwarza zagrożenia dla kontynuowania działalności przez jednostkę gospodarczą.

Dostawcy jednostki gospodarczej interesują się przede wszystkim jej płynnością finansową, a więc zdolnością do regulowania bieżących zobowiązań. Płynność finansowa ma zatem przede wszystkim charakter krótkoterminowy. Niemniej jednak informacje o ponoszonych przez jednostkę stratach, a w konsekwencji i obniżaniu się kapitału własnego, mogą stanowić dla dostawców sygnał wczesnego ostrzeżenia o pogarszającej się sytuacji finansowej. Ponadto wzrost zobowiązań jednostki, w tym zwłaszcza tych przeterminowanych, powoduje pogorszenie struktury kapitałowej, której wyrazem jest zmniejszenie udziału kapitału własnego w finansowaniu zasobów majątkowych.

Informacje zawarte w zestawieniu zmian w kapitale własnym są użyteczne przede wszystkim dla interesariuszy wymienionych w niniejszym punkcie artykułu. Również inne jednostki, takie jak np. agendy rządowe, społeczności lokalne, konkurencja, mogą uznać ten raport za ważne źródło informacji. Niemniej jednak zestawienie zmian w kapitale własnym jest adresowane głównie do tych grup interesariuszy, które zostały tu omówione.

5. Wykorzystanie informacji zawartych w zestawieniu zmian w kapitale własnym

Wielkość kapitału własnego w ujęciu bilansowym, równoważna wartościowo aktywom netto, wskazuje na wartość zasobów majątkowych przypadającą w udziale właścicielom jednostki gospodarczej. Dlatego kapitał własny wyznacza jednocześnie wartość, jaką przedstawia dla właścicieli przedsiębiorstwo, w które zainwestowali. Jednostka, w której następuje wzrost kapitału własnego, powiększa jednocześnie wartość dla właścicieli i jest lepiej postrzegana przez interesariuszy. Większa wartość aktywów netto świadczy bowiem o wyższym potencjale ekonomicznym przedsiębiorstwa i jego możliwościach rozwojowych. Ważna jest także informacja o wartości zasobów majątkowych, posiadanej przez właścicieli, przypadającej na jedną akcję [Voss 2011].

Pożądane jest, aby wartość aktywów netto na koniec okresu przewyższała tę wartość z początku okresu, po wyłączeniu wypłat na rzecz właścicieli i wkładów wniesionych przez właścicieli w danym okresie. Wtedy jednostka osiąga zysk, który stanowi główne źródło powiększenia kapitału własnego w rezultacie prowadzonej działalności. Jest to ujęcie zysku według tzw. finansowej koncepcji zachowania kapitału. Jednostka zachowuje swój kapitał własny, jeśli jego wartość na koniec okresu jest taka jak na początku okresu. Nadwyżka osiągnięta ponad kwotę, która jest niezbędna do zachowania kapitału z początku okresu, stanowi zysk. Według finansowej koncepcji zachowania kapitału zysk oznacza zatem przyrost nominalnego kapitału własnego w danym okresie [Międzynarodowe... 2011, s. A56].

Przyrost wartości kapitału własnego w badanym okresie w rezultacie prowadzonej działalności wyznacza relacja:

$$\Delta KW = KW_1 - KW_0,$$

gdzie: KW_1 – wartość kapitału własnego na koniec okresu,
 KW_0 – wartość kapitału własnego na początek okresu,
 ΔKW – przyrost kapitału własnego w ciągu okresu.

Jest to bezwzględna miara efektywności prowadzonej działalności. Względna miarą jest tempo wzrostu kapitału własnego wyrażone wzorem:

$$r = \frac{\Delta K}{KW_0}.$$

W konwencji wskaźników rentowności jest to stopa zwrotu z kapitału własnego ROE (*Return on Equity*).

Pomiar przyrostu kapitału własnego i ustalanie tempa jego wzrostu oraz wykrywanie czynników wpływających na te wielkości jest ważnym zadaniem rachunkowości i analizy finansowej. Umożliwia on wyjaśnienie mechanizmu osiągania zysku na tle procesów ekonomicznych przebiegających w przedsiębiorstwie. Informacje na ten temat są przydatne przy ocenie efektywności prowadzonej działalności oraz podejmowaniu decyzji ekonomicznych dotyczących przyszłych przedsięwzięć.

Przyrost kapitału własnego może być wyrażony jako rezultat zmian stanów dwóch wielkości bilansu: aktywów oraz zobowiązań. Wyraża to zapis [Dobija, Jędrzejczyk 2011, s. 82-90]:

$$\Delta KW = \Delta A - \Delta Z,$$

gdzie: ΔA – zmian wartości aktywów,
 ΔZ – zmiana wartości zobowiązań.

Przyrost kapitału własnego może być również powiązany z osiąganymi przychodami i ponoszonymi kosztami:

$$\Delta K = S - C,$$

gdzie: S – osiągnane przychody,
 C – ponoszone koszty.

Analiza kształtowania się tych dwóch relacji ekonomicznych jest sposobem dochodzenia do źródeł poprawy efektywności działalności oraz umożliwia wykrycie źródeł wzrostu kapitałów własnych zaangażowanych w działalności przedsiębiorstwa. To stanowi drogę do osiągnięcia długookresowego sukcesu w biznesie wyrażającego się wzrostem wartości dla właścicieli. Cel wzrostu kapitału własnego powinien być przełożony na działania przedsiębiorstwa. Jest to istotą koncepcji zarządzania przez wartość, czyli zarządzania ukierunkowanego na wzrost wartości dla właścicieli.

Wielkość kapitału własnego oraz jego wzrost w kapitale całkowitym jest podstawą oceny struktury źródeł finansowania zasobów majątkowych przedsiębiorstwa. Zgodnie z tzw. złotą zasadą bilansową struktura kapitałów (kapitały własne i obce) powinna pozostawać w odpowiedniej relacji do struktury aktywów (aktywa trwałe i obrotowe). Najważniejszą relacją tej zasady jest stosunek kapitałów własnych do aktywów trwałych:

$$\text{wskaźnik zastosowania kapitałów własnych} = \frac{\text{kapitał własny}}{\text{aktywa trwałe}}.$$

Ponieważ aktywa trwałe powinny być w całości finansowane kapitałami własnymi, dlatego pożądane jest, aby wskaźnik ten przybierał wartości większe od jedności, co jest warunkiem niezależności finansowej. Informacje o zmianach tej relacji są istotne przy ocenie stabilności finansowania działalności przedsiębiorstwa.

Kapitał własny to także elementem kapitału stałego, który jest wyrażony poprzez następującą relację:

$$\text{kapitał stały} = \text{kapitał własny} + \text{zobowiązania długoterminowe.}$$

Kapitał stały przedstawia długoterminowe i stabilne źródło finansowania działalności przedsiębiorstwa. Kapitał własny odzwierciedla wkład właścicieli jednostki do finansowania działalności, natomiast zobowiązania długoterminowe ukazują finansowanie zasobów ze źródeł obcych. Zgodnie z tzw. złotą zasadą finansowania powinna istnieć zależność między długością okresu, przez jaki składniki aktywów są wykorzystywane, a czasem, na jaki kapitał został udostępniony jednostce. Zatem powinna zachodzić nierówność:

$$\frac{\text{aktywa trwałe}}{\text{kapitał stały}} \leq 1.$$

Zgodnie z tą relacją okres, przez jaki jednostka dysponuje kapitałem, nie powinien być krótszy niż wymaga tego finansowanie z niego aktywów. Informacje na temat zmian rozważanej relacji mają znaczenie dla oceny stabilności źródeł finansowania długoterminowego i bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa [Buk (red.) 2011, s. 12].

Ważnym obszarem wykorzystania informacji dotyczących kapitału własnego oraz jego zmian jest badanie poziomu zadłużenia oraz wypłacalności i zdolności kredytowej w długim okresie. Skala zadłużenia w długim okresie może być oceniona na podstawie wskaźnika długoterminowego zadłużenia aktywów netto, który jest wyrażony stosunkiem:

$$\frac{\text{zobowiązania długoterminowe}}{\text{aktywa netto}}$$

Wskaźnik ten ukazuje stopień zabezpieczenia zobowiązań przedsiębiorstwa o okresie spłaty dłuższym niż rok zasobami majątkowymi mającymi pokrycie w kapitałach własnych. Pożądane jest, aby wskaźnik ten przyjmował wartości poniżej jedności. W przedsiębiorstwach, w których wskaźnik jest znacznie wyższy od jedności, zobowiązania długoterminowe istotnie przewyższają aktywa netto. W takich jednostkach gospodarczych występuje zbytnie zadłużenie długoterminowe i jest zagrożone bezpieczeństwo finansowe w dłuższym okresie.

Wskaźnik długoterminowego zadłużenia aktywów netto dostarcza informacji szczególnie istotnych dla jednostek zewnętrznych współpracujących z danym przedsiębiorstwem. Chodzi zwłaszcza o kredytodawców i pożyczkobiorców udzielających długoterminowych kredytów i pożyczek głównie na cele inwestycyjne. Z punktu widzenia tych jednostek przedsiębiorstwo jest tym bardziej wiarygodne, im mniejsze wartości przyjmuje ten wskaźnik. Takie przedsiębiorstwo w większym zakresie finansuje swoją działalność ze źródeł własnych i w większym stopniu po-

dejmując ją na własne ryzyko, a nie na ryzyko współpracujących jednostek zewnętrznych. Dlatego informacje na temat zmian wartości wskaźnika długoterminowego zadłużenia aktywów netto będą uwzględniane przy podejmowaniu decyzji przez banki co do udzielenia kredytu inwestycyjnego danemu przedsiębiorstwu.

6. Zakończenie

Zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym może być ważnym źródłem informacji dla różnych interesariuszy jednostki gospodarczej. Ze względu na znaczenie powinno być ono zatem traktowane równoważnie z innymi elementami sprawozdania finansowego. Niestety, w analizie finansowej nie zawsze wykorzystuje się zestawienie zmian w kapitale własnym w ocenie sytuacji majątkowej i kapitałowej. Również w praktyce jednostek gospodarczych znaczenie tego zestawienia jest często marginalizowane i niedoceniane.

Rozważania przeprowadzone w niniejszym artykule wykazały, że informacje na temat kapitału własnego i jego elementów składowych powinny być rozpatrywane w ujęciu dynamicznym. Taki właśnie charakter mają informacje wykazywane w zestawieniu zmian w kapitale własnym w odróżnieniu od tych, które są prezentowane w bilansie. Wraz z upływem czasu następują bowiem zmiany wielkości poszczególnych składników kapitału własnego oraz jego struktury. Przy tym na zmiany różnych elementów kapitału własnego zazwyczaj oddziałują odmienne czynniki.

Zidentyfikowanie tempa zmian kapitału własnego i jego elementów składowych oraz powodujących je czynników powinno być jednym z ważniejszych zadań analizy finansowej. Pogłębiona analiza nie może bowiem ograniczać się do zbadania danych występujących w bilansie, rachunku zysków i strat oraz rachunku przepływów pieniężnych. Kapitał własny jest bowiem jedną z najważniejszych kategorii finansowych, a jego wielkość, struktura i zmiany wpływają istotnie na sytuację majątkową i finansową jednostki gospodarczej.

Literatura

- Buk H., *Dyskusyjność wartości informacyjnej zestawienia zmian w kapitale własnym*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2012, 66(122).
- Buk H. (red.), *Zestawienie zmian w kapitale własnym według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2011.
- Cebrowska T., *Problemy ustalania wartości kapitału własnego*, [w:] *Zintegrowany system pomiaru dokonanych w rachunkowości*, H. Buk, A.M. Kostur (red.), Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2009.
- Dobja M. (red.), *Teoria pomiaru kapitału i zysku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2010.

- Dobija M., Jędrzejczyk M., *Szkice z historii rachunkowości*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2011.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2011.
- Nowak E., *Decyzyjna i prognostyczna przydatność informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 135, Wrocław 2010.
- SFAC1 Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises, FASB, New York 1978.
- Ustawa z dnia 9 stycznia 2000 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, Dz.U. z 2000 r., nr 131, poz. 1186.
- Voss G., *Zestawienie zmian w kapitale własnym*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 210, Wrocław 2011.

STATEMENT OF CHANGES IN EQUITY AND ITS UTILITY FOR DECISION-MAKING PURPOSES

Summary: Equity represents funding used to finance resources needed for undertaking and continuing economic activities, as well as the residual value of the business as coverage for potential loss. Information on equity current value, structure and changes are useful to company stakeholders. The primary source of this information is the Statement of Changes in Equity, a subset of the equity section of the company balance sheet. This paper presents an evaluation of the informative value of the Statement in relation to other financial information requirements of company stakeholders. The main emphasis is put on the utility of the Statement of Changes in Equity for the purpose of decision-making and performance evaluation.

Keywords: financial reporting, equity, financial information, Statement of Changes in Equity.